

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwo Japonii po zmianie na stanowisku premiera

Katarzyna Kowalewska

stażystka w Departamencie Analiz Strategicznych

Warszawa, 6 września 2011 r.

Zmiana na stanowisku premiera Japonii nie pociągnie za sobą reorientacji polityki zagranicznej i bezpieczeństwa tego kraju. Gabinet Yoshihiko Nody – podobnie jak jego poprzednika Naoto Kana – będzie kontynuował bliskie relacje obronne z USA, nie pójdzie na ustępstwa w sporze terytorialnym z Rosją, a w stosunkach z Chinami będzie w dalszym ciągu budował zaufanie w oparciu o współpracę gospodarczą. Biorąc pod uwagę wewnętrzne kłopoty finansowe, skutki marcowego trzęsienia ziemi, kryzys w rządzącej Partii Demokratycznej i dotychczasowe doświadczenie nowego szefa rządu (kierownictwanie resortem finansów), nie można natomiast wykluczać ograniczenia aktywności międzynarodowej Japonii. W tym kontekście warto wspomnieć o programie obrony przeciwrakietowej NATO (Tokio kooperuje przy produkcji głowic do rakiet SM-3) i Partnerstwie Wschodnim (Japończycy weszli w skład tzw. Grupy Przyjaciół).

Pomimo znacznego oddalenia geograficznego, uwarunkowania polityki bezpieczeństwa Polski i Japonii wykazują wiele cech wspólnych. Oba państwa żyją w cieniu mocarstw, oba łączą bliskie więzi obronne z USA, oba w przeszłości były imperiami, co do dziś rzutuje na ich relacje z sąsiadami. Zarówno Polska, jak i Japonia są ponadto szczególnie zainteresowane rozwojem sytuacji na obszarze Eurazji. Z tych względów dialog Warszawy i Tokio w kwestiach bezpieczeństwa może być wzajemnie pożyteczny.

26 sierpnia br. premier Naoto Kan podał się do dymisji. Trzy dni później jego miejsce zajął dotychczasowy minister finansów Yoshihiko Noda. Od czasu ustąpienia Junichiro Koizumiego w 2006 r. (pełnił urząd nieprzerwanie przez pięć lat) Japonią rządziło aż pięć gabinetów. Przyczyną permanentnego kryzysu politycznego, w tym również rezygnacji N. Kana, jest społeczne niezadowolenie spowodowane stagnacją japońskiej gospodarki¹ i brakiem skuteczności rządzących we wprowadzeniu reform. Rządy Partii Demokratycznej – która doszła do władzy w 2009 r. po dziesięcioleciach dominacji konserwatystów – nie spełniły pokładanych nadziei, także z powodu rozłamów wewnątrz partii. O odejściu N. Kana ze stanowiska mówiło się już przed marcowym trzęsieniem ziemi, ale potrzeba politycznego przywództwa w trudnym dla Japonii okresie

¹ Od końca lat 80. XX w. gospodarka Japonii rozwija się wolniej w porównaniu z poprzednimi dekadami i wolniej niż gospodarki najbardziej uprzemysłowionych państw świata. Szacuje się, że w 2010 r. PKB Japonii wzrosło o 3,9 proc., a w latach 2008-2009 wskaźnik ten był ujemny (odpowiednio -1,2 proc. i -6,3 proc.).

odsunęła dymisję w czasie. Priorytetem Y. Nody będzie zatem próba ustabilizowania sytuacji politycznej w kraju.

Polityka wewnętrzna

Nowy premier odziedziczył po poprzedniku wiele niezałatwionych spraw. W polityce wewnętrznej są to przede wszystkim reformy gospodarcze, odbudowa wybrzeży wyspy Honsiu po trzęsieniu ziemi i tsunami oraz przyszłość japońskiej energetyki jądrowej. Y. Noda cieszy się poparciem kręgów biznesu i sektora bankowego, gdyż jako minister finansów wspierał liberalizację handlu². Nowy premier opowiada się jednak za podnoszeniem podatków (w tym również VAT) w celu redukcji rosnącego zadłużenia (Japonia notuje najwyższy wśród najbogatszych krajów świata deficyt budżetowy, przekraczający dwukrotnie PKB), co jest pomysłem niepopularnym i trudnym do realizacji. Y. Noda zobowiązał się do walki z wysokim kursem jena, który zagraża japońskiemu eksportowi. W przeciwieństwie do byłego premiera jest sceptycznie nastawiony do koncepcji Japonii wolnej od atomu i opowiada się za utrzymaniem elektrowni jądrowych (postuluje m.in. ponowne uruchomienie elektrowni na wyspie Honsiu).

Polityka zagraniczna

Nowy premier uchodzi za zwolennika bliskich stosunków ze Stanami Zjednoczonymi. Przychylność Waszyngtonu zdobył, opowiadając się na początku br. za kontynuowaniem zakupu amerykańskich papierów skarbowych. Y. Noda opowiedział się również za podtrzymaniem porozumienia z 2006 r. o przeniesieniu 4 tys. żołnierzy piechoty morskiej USA obsługujących samoloty i śmigłowce w bazie Futenma z centrum miasta Ginowan na Okinawie do rozbudowanej lotniczo-morskiej bazy Camp Schwab Henoko-saki³.

Ta sama umowa zakłada zmniejszenie amerykańskiego kontyngentu w Japonii z 47 do 39 tys. żołnierzy do 2014 r. Likwidacji miałyby ulec baza Kadena na Okinawie, a 8 tys. stacjonujących tam żołnierzy i 9 tys. członków ich

² Postulował np. wejście Japonii do Trans-Pacific Partnership (TPP) – wielostronnego porozumienia o wolnym handlu w regionie Azji i Pacyfiku, zawartego w 2005 r. przez Brunei, Chile, Nową Zelandię i Singapur. Obecnie negocjacje o przystąpieniu do układu negocjują: Stany Zjednoczone, Australia, Malezja, Peru i Wietnam. Decyzję Tokio o członkostwie w TPP blokuje sprzeciw rolników.

³ Jednym z haseł wyborczych, które zapewniły Partii Demokratycznej historyczne zwycięstwo w 2009 r., była całkowita likwidacja bazy Futenma. Dążenie premiera Yukio Hatoyamy do realizacji tej obietnicy wywołało kryzys w relacjach japońsko-amerykańskich. Po jego rezygnacji w czerwcu 2010 r. Tokio złagodziło swoje stanowisko.

rodzin zostałyby przeniesionych na amerykańską wyspę Guam. Koszt tej operacji przewidziano na 12,2 mld dolarów, z czego 6,1 mld dolarów miało wyłożyć Tokio. Y. Noda poparł wycofanie amerykańskich wojsk, ale sprzeciwił się pokryciu kosztów tego przedsięwzięcia, zwłaszcza w sytuacji kryzysu gospodarczego.

Niektóre wypowiedzi nowego szefa japońskiego rządu mogą mieć wpływ na klimat relacji w regionie. 15 sierpnia br. w rocznicę kapitulacji Japonii Y. Noda zanegował uznanie japońskich zbrodni z czasów II wojny światowej jako zbrodni wojennych w sensie prawnym (podobne opinie wygłaszał już w 2005 r. jako szef Komisji Spraw Zagranicznych). Te słowa spotkały się z krytyką Chin i Korei Południowej. Y. Noda wyraził również zaniepokojenie wzrostem chińskiej siły militarnej, która w jego opinii powoduje ryzyko napięć w regionie.

Wart uwagi jest również stosunek nowego premiera do sporów terytorialnych, w których pozostaje Japonia, m.in. o wyspy Senkaku na Morzu Wschodniochińskim. Formalnie znajdują się one pod kontrolą Tokio, ale roszczenia do nich wysuwają również Chiny i Tajwan. Wzrost napięcia w konflikcie nastąpił we wrześniu 2010 r., kiedy w pobliżu wysp doszło do kolizji chińskiego kutra z łodzią japońskiej straży wybrzeża. Kuter został przejęty przez japońskie służby, a załoga aresztowana. Y. Noda, ówczesny minister finansów, zajął stanowisko umiarkowane, wzywając strony do zachowania spokoju i podkreślając, że incydent może mieć negatywne następstwa dla gospodarek obu krajów, które są dla siebie ważnymi partnerami gospodarczymi.

Inną ważną kwestią w stosunkach zewnętrznych Japonii jest spór z Rosją o Wyspy Kurylskie (jap. Terytoria Północne). Y. Noda nie wypowiadał się na ten temat publicznie, co może zaskakiwać, biorąc pod uwagę jego wyraziste poglądy nt. sporu o wyspy Senkaku i wzrost nastrojów antyrosyjskich w Japonii, sprowokowany rosyjskimi wizytami na najwyższym i wysokim szczeblu na spornym terytorium jesienią 2010 r. Wyciszeniu napięcia na linii Tokio-Moskwa może sprzyjać także zmiana na stanowisku szefa dyplomacji: popularnego „jastrzębia” Seijiego Maeharę zastąpił mało znany Koichiro Gomba. Nie należy jednak oczekiwać zmiany stanowiska Japonii w omawianej kwestii (np. przyjęcia rosyjskiej propozycji zwrotu dwóch z czterech wysp archipelagu kurylskiego). Kwestie zagraniczne nie znajdują się raczej na liście priorytetów Y. Nody. Skupi się on na konsolidacji rządu wokół planu ratowania gospodarki (stąd decyzja o usunięciu z rządu wszystkich partyjnych baronów i powołanie na ich miejsce młodych fachowców).

Notka biograficzna

Yoshihiko Noda urodził się 20 maja 1957 r. Jest synem żołnierza Japońskich Sił Samoobrony. W 1980 r. ukończył Wydział Nauk Politycznych i Ekonomii na Uniwersytecie Waseda. Następnie kształcił się w kuźni japońskich kadr politycznych, Matsushita Institute of Government and Management. Od lipca 1993 r. jest nieprzerwanie deputowanym w Izbie Reprezentantów. Od grudnia 2002 r. przewodniczył Komisji Spraw Zagranicznych w Zgromadzeniu Narodowym (w 2005 r. uzyskał reelekcję), a w czerwcu 2010 r. objął tekę ministra finansów w rządzie Naoto Kana.